

Blombergowa, M. M.

"Znaczniejszych przypadków pewnego z Syberii powrotnego Polaka w 1801 roku, z najobszerniejszej kopii rękopiśmiennej", Faustyn Ciecierski, Warszawa-Wrocław 1998 : [recenzja]

Kwartalnik Historii Nauki i Techniki 46/1, 154-156

2001

Artykuł umieszczony jest w kolekcji cyfrowej Bazhum, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych tworzonej przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie ze środków specjalnych MNiSW dzięki Wydziałowi Historycznemu Uniwersytetu Warszawskiego.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Przypisy

¹ B. Suchodolski: *Trzy pedagogiki*. Warszawa 1970.

² B. Suchodolski: *Skąd i dokąd idziemy. Przewodnik po zagadnieniach kultury współczesnej*. Wilno 1939.

³ B. Suchodolski: *Wychowanie dla przyszłości*. Wyd. 1. Warszawa 1947; Wyd. 2. Warszawa 1959; Wyd. 3. Warszawa 1968.

⁴ *Bildungssystem in Europa*. Hrsg O. Answeiler. Basel 1966.

⁵ B. Suchodolski: *Wychowanie dla przyszłości*. Wyd. 1. Warszawa 1947.

⁶ B. Suchodolski: *Wychowanie mimo wszystko*. Warszawa 1990.

Adam Matuszewski
(Warszawa)

Faustyn Ciecierski: *Znaczniejszych przypadków pewnego z Syberii powrotnego Polaka w 1801 roku, z najobszerniejszej kopii rękopiśmiennej do druku* przygotowali Antoni Kuczyński, Zbigniew J. Wójcik. Z prac Ośrodka Badań Wschodnich Uniwersytetu Wrocławskiego. Pod redakcją naukową Antoniego Kuczyńskiego. Wydane przez Stowarzyszenie „Wspólnota Polska“ i Zakład Narodowy im. Ossolińskich Warszawa – Wrocław 1998, 419 s., ind., aneks, rez.

Na początku 2000 roku do rąk czytelników dotarła bardzo interesująca publikacja – pamiętnik zesłanego w końcu XVIII wieku na Syberię przeora dominikanów wileńskich Faustyna Ciecierskiego. Autorami opracowania są prof. dr hab. Zbigniew J. Wójcik i dr Antoni Kuczyński, znakomici badacze i znawcy problematyki – ogólnie mówiąc „syberyjskiej“. Spod ich pióra wyszło wiele opracowań poświęconych badaniom i badaczom, odkrywcom i podróżnikom przebywającym na Syberii. Od lat pracują nad poznaniem losów zesłańców politycznych oraz nad ich działalnością naukową i badawczą prowadzoną w czasie pobytu na zsyłce na Syberii¹. Wspólnym dziełem obydwu autorów jest też wydany w 1995 roku *Dziennik Józefa Kopcia*, brygadiera wojsk polskich, również zesłanego na Syberię w XVIII wieku.

Podobnie jak *Dziennik Kopcia* omawiany tu pamiętnik Faustyna Ciecierskiego opracowany jest bardzo starannie i zaopatrzone w liczne komentarze i objaśnienia.

Prezentowane dzieło opatrzone jest przedmową Adolfa Juzwenko, dyrektora Zakładu Narodowego im. Ossolińskich i składa się z trzech części, aneksów, streszczenia w języku rosyjskim oraz indeksów. Sam pamiętnik opracowany został, jak podali autorzy na stronie tytułowej „z najobszerniejszej kopii rękopiśmiennej“ wspomnień Ciecierskiego z pobytu na zesłaniu, która znajduje się w Bibliotece Głównej Litewskiej Akademii w Wilnie. Fragmenty słabo czytelne uzupełniono na podstawie innych kopii lub starszych wydań pamiętnika.

Autor wspomnień, przeor dominikanów w Wilnie, za udział w konspiracji 1797 roku skazany został na zesłanie do wschodniej Syberii, gdzie w latach 1798 – 1801 cierpiał katorgę w kopalniach nerczyńskich. Po uwolnieniu z ciężkich robót był zmuszany do nauczania w szkole ludowej, czemu się sprzeciwił. Podjął się jednak uczenia prywatnie dzieci kupców i urzędników rosyjskich, ponieważ zajęcie to zapewniało mu środki utrzymania. Dzielił się nimi z zesłańcami, którzy nie posiadali żadnych dochodów.

Podczas pobytu na zesłaniu Ciecierski sporządzał notatki, które posłużyły mu po powrocie do kraju do napisania pamiętnika, nad którym pracował blisko dziesięć lat, lecz nie zaryzykował jego publikacji ani w kraju, ani za granicą. Pamiętnik znany był jednak w owym czasie z opisów, a w 1865 roku wydrukowany został w „Tygodniku Naukowym“ wychodzącym we Lwowie, a następnie w tym samym roku wydany przez Augusta Bielowskiego.

Część pierwsza wspomnień rozpoczyna się od momentu aresztowania. Ciecierski opisał toczące się śledztwo, zdjęcie konsekracji kapłańskiej i etapy podróży do miejsca przeznaczenia. W toku relacji włączył opisy różnych grup etnicznych spotykanych na trasie podróży zesłańców. Wymienia Czeremisów, Czuczaszów i Buriatów, pisze o ich dziejach, zwyczajach i obyczajach, o ich życiu codziennym i wierzeniach.

W części drugiej relacjonuje losy pojedynczych zesłańców i przyczyny ich nieszczęść. Opisuje przygody swoich towarzyszy i przyjaciół, zatrzymuje nad niedolą nawet przypadkowo spotkanych ludzi wyrwanych z domów, czasem bez wyraźnego przewinienia skazanych na katorgę i poddanych ciężkim prześladowaniom. Wnikliwie analizuje typy charakterów ludzkich i sposoby znoszenia cierpienia. Zwraca naszą uwagę fakt, iż w każdym, nawet srogim prześladowcy widzi człowieka.

W osobnym rozdziale pamiętnika zatytułowanym „Wiadomości o Syberii“ opisał krajobrazy, klimat, surowce naturalne, gleby, florę i faunę, a także zakłady przemysłowe.

Autorzy opracowania podkreślając wartość pamiętnika Ciecierskiego dla badań nad sprawami zesłańców przytaczają cytat z książki Z. Librowicza, dotyczący sytuacji w kopalniach syberyjskich. Czytamy tam: „Pamiętnik Ciecierskiego zajmuje jedno z najznakomitszych miejsc między tego rodzaju pismami. Kiedy w innych pamiętnikach więźniowie ówczesni, skazani na zwyczajną deportację, malują tylko Sybir zewnętrzny, Ciecierski skazany z towarzyszami swymi do pracy w kopalniach, maluje Sybir podziemny, urządzenie kopalń, robót przymusowych itp.“².

Osobną część stanowi nota „Od wydawców“, w której autorzy opracowania zamieścili omówienie sylwetki Faustyna Ciecierskiego i jego pamiętnika, przeanalizowali spostrzeżenia etnograficzne i socjologiczne. Swoje uwagi ilustrowali długimi wypisami z tekstu Ciecierskiego. Ogólną wartość tych relacji zamknąć możemy w opinii przytoczonej w podrozdziale „Spostrzeżenia etnograficzne

Faustyna Ciecierskiego“ (s. 351): „Jego opisy trzech pierwszych grup etnicznych (Czeremisi, Czuwasi i Buriaci) są sporządzone na zasadzie kontrastu. Z jednej strony byli Rosjanie, skorumpowani i brutalni w stosunku do tubylców [...] z drugiej prześladowany lud o wysokich walorach etycznych i prądawnej kulturze, choć cywilizacyjnie zacofany [...] W sumie więc opisy Ciecierskiego kultury duchowej i materialnej ludów tubylczych europejskiej i azjatyckiej części Rosji są z pewnością powierzchowne. Jeżeli jednak w dotychczasowych studiach historyków etnografii podkreślano ich wartość, to jest następstwem nie tylko wyostrego zmysłu obserwacyjnego zesłańca, ale także lektur, które zdołał poznać po powrocie z Daurii, a po części również rozmów z Rosjanami, zwłaszcza w drodze powrotnej“.

Z. Wójcik i A. Kuczyński omawiając życie Ciecierskiego, losy jego powiązali z działaniami konspiracyjnymi na kresach wschodnich i dziejami zakonu dominikanów na terenie Litwy. Dołączyli też obszerną bibliografię publikacji Ciecierskiego, opracowań jego pamiętników, biografii i wzmianek o Ciecierskim, problematyki syberyjskiej oraz zesłańczej. Bibliografię tę określają następujące liczby: 14 publikacji prac Ciecierskiego i 120 pozycji opracowań dotyczących omawianego tematu.

W aneksach autorzy zamieścili:

I. Uniwersał Generał-Gubernatora Litewskiego Repnina skierowany do wszystkich obywateli Litwy, a głoszący o przestępstwach Ciecierskiego i jego towarzyszy – z nakazem publicznego odczytywania, ku pohańbieniu skazańców, a ku przestrodze innym;

II. Wspomnienie Faustyna Ciecierskiego o Feliksie Ciecierskim, również członku zakonu dominikańskiego;

III. Przedmowa Augusta Bielowskiego do pamiętnika Ciecierskiego wydane-go w 1865 roku we Lwowie.

Omówione tu opracowanie liczy 419 stron, posiada solidny aparat naukowy, czytelny układ i twardą estetyczną oprawę. Jest to publikacja, która może wzbudzić zainteresowanie zarówno pracowników naukowych różnych specjalności, jak również miłośników literatury faktu.

Przypisy

¹ Kilka wybranych przykładów: Z. J. W ó j c i k : *Jan Czerski, polski badacz Syberii*. Lublin 1986; t e n ż e : *Aleksander Czekanowski*. Lublin 1982. A. K u c z y ń s k i : *Syberia, czterysta lat polskiej diaspory*. Wrocław-Warszawa-Kraków 1993; t e n ż e : *Ludy dalekie a bliskie. Antologia polskich relacji o ludach Syberii*. Wrocław 1989; t e n ż e : *Wkład polskich podróżników do historii etnografii. Relacja Józefa Kopcia o ludach Syberii* „Etnografia Polska“ 1969, t. 13 s. 87–128.

² F. C i e c i e r s k i : *Znaczniejszych przypadków...* s. 348.